

УДК 334.732.2-049.5(477)

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ

Егоричева Світлана Борисівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Україна;
e-mail: yehorycheva.sb@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7829-7073

Анотація. Мета статті — визначення змісту економічної безпеки кредитних спілок і загроз, що провокують зниження її рівня, а також аналіз сучасного стану кредитних спілок (КС) в аспекті забезпечення їхньої економічної безпеки. Досліджено зміст поняття економічної безпеки кредитних спілок як захищеності її економічних інтересів, що впливають з кооперативної природи такої спілки, від загроз, котрі можуть завадити ефективному використанню всіх видів її ресурсів для досягнення мети створення — найповнішого задоволення фінансових потреб членів-власників. Виділено зовнішні політичні, соціально-економічні, регуляторно-правові, технічні, інформаційні та інші загрози функціонування кредитних спілок. Наголошено на особливій важливості для забезпечення їхньої економічної безпеки інституційного середовища, яке, одночасно, здатне породжувати і регуляторно-правові загрози. Виявлено причини того, що саме кредитні спілки виявилися найбільш вразливими до карантинних обмежень. Проаналізовано внутрішні загрози, що генеруються функціонуванням кредитних спілок, з одного боку, як організацій, а з другого — як фінансових посередників.

Доведено, що кредитні спілки, попри серйозні проблеми сучасного розвитку, уже стали невід'ємним елементом фінансового сектору України. Ті з них, які реально дотримуються кооперативних принципів організації і функціонування, мають свою ринкову нішу, здатні відновити потенціал розвитку. Економічна безпека кредитних спілок визначається захищеністю їхніх економічних інтересів, що полягають у найбільш повному задоволенні фінансових потреб своїх членів-власників. Гарантувати кредитним спілкам такий стан можливо, насамперед, на шляху вдосконалення нормативно-правових засад їхньої діяльності, які мають всеохоплююче відображати кооперативну природу цих інституцій.

Ключові слова: кредитна спілка, кредитний кооператив, економічна безпека, загроза, неприбуткова організація, регулювання.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 2; бібл.: 28.

ECONOMIC SECURITY OF CREDIT UNIONS IN UKRAINE

Yehorycheva Svitlana,
Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Finance, Banking Business and Taxation,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Ukraine;
e-mail: yehorycheva.sb@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7829-7073

Abstract. The purpose of the article is to determine the content of economic security of credit unions and threats that provoke a decrease in its level, as well as analysis of the current state of the COP in terms of ensuring their economic security. The content of the concept of credit unions' economic security as the protection of their economic interests arising from the cooperative nature of such unions from threats that may prevent the efficient use of all their resources to achieve the goal of creating — the fullest meeting of financial needs of the members-owners, is investigated. External political, socio-economic, regulatory and legal, technical, informational and other threats to the functioning of credit unions are highlighted. Emphasis is placed on the special importance for ensuring their economic security of the institutional environment, which, at the same time, is capable of generating regulatory and legal threats. The reasons why credit unions were the most vulnerable to quarantine restrictions have been identified. The internal threats generated by the functioning of credit unions, on the one hand, as organizations, and on the other hand — as financial intermediaries, are analyzed. The conclusion is made that credit unions, which really adhere to the cooperative principles of organization and functioning, have the potential for development.

It has been proven that credit unions, despite the serious problems of modern development, have already become an integral part of the financial sector of Ukraine. Those of them who really adhere to the cooperative principles of organization and functioning, have their own market niche and are able to restore development potential. The economic security of credit unions is determined by the protection of their economic interests, which consist in the fullest satisfaction of the financial needs of their member members. It is possible to guarantee

such a state to credit unions, first of all, by improving the legal framework of their activities, which should comprehensively reflect the cooperative nature of these institutions.

Keywords: credit union, credit cooperative, economic security, threat, non-profit organization, regulation.

JEL Classification G21

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 2; bibl.: 28.

Вступ. Сучасний світ, на жаль, не стає безпечнішим. Навіть за останні десятиліття наявні загрози — економічні, політичні, соціальні, техніко-технологічні, екологічні — суттєво посилилися, а деякі з них реалізувалися у глибокі фінансові кризи та економічні рецесії, великомасштабні військово-політичні конфлікти, природні катаклізми, пандемію. У такій ситуації жоден економічний суб'єкт, починаючи від домогосподарства й окремої особи і завершуючи державою, не може повністю гарантувати собі належний рівень безпеки, що актуалізує дослідження безпекових питань відносно всіх рівнів економічної системи.

Фінансовий ринок, як відомо, є одним із центральних елементів національної економіки, що забезпечує акумуляцію, трансформацію, раціональний розподіл і використання фінансових ресурсів. Фінансові посередники, які функціонують на ньому, з одного боку, покликані сприяти підвищенню економічної безпеки інших суб'єктів через своєчасне забезпечення грошовими ресурсами, виплату інвестиційних доходів, мінімізацію ризиків. З другого, вони самі вимагають постійного контролю за рівнем власної економічної безпеки і його неухильного підвищення, що позитивно відобразиться на стабільності фінансового ринку та виконанні ним своїх функцій. Серед таких фінансових посередників особливе місце займають кредитні кооперативи, які в Україні здійснюють діяльність у формі кредитних спілок (КС). Особливості їхньої кооперативної природи і механізму створення та функціонування обумовлюють як переваги кредитних спілок щодо забезпечення економічної безпеки, так і проблеми, ураховуючи незавершеність інституційних основ їхньої діяльності в нашій державі.

Аналіз досліджень і постановка завдання. В Україні проблематика кредитної кооперації і діяльності кредитних спілок, зокрема, аналізується в науковій літературі відносно недавно, зі середини 1990-х років. Вагомий внесок у розвиток теорії кредитної кооперації та науково-методичних засад функціонування кредитних спілок внесли такі вітчизняні науковці, як В. Гончаренко [1; 2], Р. Бачо [3], В. Клименко [4], О. Луцишин [5; 6], А. Пантелеймоненко [7], А. Пожар [8; 9], Г. Стоянов [10], які наголошують на значній соціально-економічній важливості розвитку кредитної кооперації щодо фінансової інклюзії, зростання добробуту населення та підтримання розвитку малого підприємництва, особливо в сільській місцевості.

Фінансово-економічна безпека фінансово-кредитних установ є предметом теоретичних досліджень таких учених, як: Н. Бабіна [11], О. Барановський [12],

Н. Гавловська [13], Н. Зачосова [14], Т. Момот [15] та інші. До їхніх наукових доробок варто віднести ідентифікацію та оцінку загроз безпеці, підходи до визначення рівня безпеки різних фінансових інституцій, визначення шляхів її зміцнення.

Метою статті є визначення змісту економічної безпеки кредитних спілок і загроз, що провокують зниження її рівня, а також аналіз сучасного стану КС в аспекті забезпечення їхньої економічної безпеки.

Результати дослідження. Інституційна структура сучасного фінансового ринку в більшості країн світу є різноманітною і відображає рівень економічного розвитку, стан нормативно-правового забезпечення та історичні, національні традиції кожної держави. З цієї позиції кредитні кооперативи є достатньо новим явищем для сучасної України, хоча історія їх створення на території нашої держави починається з другої половини XIX століття [16]. Відродженню на початку 1990-х років цієї форми фінансового посередництва сприяв недостатній на той час розвиток банківської системи та її проникнення в більшість адміністративно-територіальних одиниць, негативний імідж банків, що цілеспрямовано формувався у свідомості людей, а також активна підтримка цього руху українською діаспорою Канади і США, яка давно призвичаїлася до такої моделі фінансового обслуговування.

У цілому, погоджуючись із періодизацією розвитку кредитної кооперації в Україні, викладеною у статті [4, с. 126], зазначимо, що на кожному з визначених етапів діяльність КС, відповідно до характеристик зовнішнього середовища та внутрішнього механізму їх функціонування, характеризувалася певним рівнем економічної безпеки. До сутнісних ознак цього поняття вітчизняні науковці майже одноставно відносять захищеність економічних інтересів суб'єкта, достатність і збереження всіх видів його ресурсів (фінансових, матеріальних, інтелектуальних, інформаційних тощо), можливість забезпечення стабільного розвитку, здатність протистояти негативним впливам (загрозам).

Відповідно до вітчизняного законодавства, кредитна спілка — це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їхніми об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [17]. Саме кооперативні принципи діяльності, які кардинально відрізняють КС від усіх інших суб'єктів фінансового ринку, — добровільне і відкрите членство,

демократичний членський контроль за діяльністю, автономія і незалежність, економічна участь членів у діяльності КС, рівноправність, взаємодопомога та співробітництво — повинні відіграти вирішальну роль у забезпеченні їхньої економічної безпеки, особливо щодо нейтралізації внутрішніх загроз діяльності. Члени кредитної спілки мають спільні економічні інтереси, які вони хочуть реалізувати шляхом взаємодопомоги. Більш того, члени кредитної спілки є одночасно і її власниками, і клієнтами. Така тотожність визначає неприбуткову природу кредитних кооперативів і сприяє забезпеченню їхньої економічної стійкості.

Підтримуючи думку Н. Зачосової про те, що специфіка різноманітних фінансових-кредитних установ не дозволяє сформуванню єдиного розуміння сутності їхньої економічної безпеки [14, с. 20—21], вважаємо, що економічну безпеку кредитної спілки варто визначати як захищеність її економічних інтересів, які випливають з кооперативної природи такої спілки, від загроз, котрі можуть завадити ефективному використанню всіх видів її ресурсів для досягнення мети створення — найповнішого задоволення фінансових потреб її членів-власників. При цьому загрозами є дестабілізуючі чинники, явища і процеси, що можуть негативно впливати на діяльність кредитної спілки, утискаючи її економічні інтереси. До загроз функціонування фінансових посередників на фінансовому ринку варто віднести політичні, соціально-економічні, регуляторно-правові, технічні, інформаційні та низку інших.

Політичні фактори виступають як загрози, коли чинять дестабілізуючий вплив на ситуацію на фінансовому ринку і безпеку окремих його учасників. До загроз відносять політичну роз'єднаність і нестабільність суспільства, невиважену соціальну, демографічну та регіональну політику, наявність воєнних дій або терористичних актів на території країни, що, у цілому, знижує довіру до держави та її підтримку в суспільній свідомості, а це автоматично переноситься на інституції, які перебувають у сфері її регулювання.

Соціально-економічні загрози для безпеки кредитних спілок породжуються кризовим станом економіки і спадом виробництва, коли зростає інфляція і знижуються доходи населення, які є практично єдиним джерелом формування ресурсів КС та забезпеченням повернення виданих кредитів. Зниження рівня зайнятості та послаблення соціального захисту населення з боку держави також негативно впливає на діяльність кредитних спілок, знижуючи доходи реальних і потенційних членів.

Під технічними загрозами економічній безпеці КС варто розуміти їх відставання в інформаційно-комп'ютерному забезпеченні різних сфер діяльності, насамперед, у розвитку дистанційного обслуговування та розроблення онлайн-продуктів. Ця загроза масштабно реалізувалася під час локдауну, викликаного пандемією коронавірусу, коли орієнтовані на

особисті контакти й готівкові розрахунки кредитні спілки були вимушені на тривалий час припинити роботу, що надзвичайно негативно відобразилося на їхніх фінансових результатах.

До інформаційних загроз, безумовно, належить кіберзлочинність, а також поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації щодо діяльності кредитних спілок, намагання маніпулювати суспільною свідомістю, коли різко негативне уявлення про діяльність певної їх частини переноситься на весь сектор кредитної кооперації. Така ситуація, зокрема, мала місце під час і після фінансово-економічної кризи 2008—2010 рр. [2, с. 143; 3, с. 173]. Ураховуючи специфіку функціонування КС, фактор довіри для них є ще важливішим, аніж для інших фінансових посередників.

Ураховуючи, що становлення кредитних спілок в Україні відбувалося «із чистого аркуша», особливо важливим для забезпечення їхньої економічної безпеки вважаємо інституційне середовище [13], яке одночасно здатне породжувати і регуляторно-правові загрози. На нашу думку, потенційні проблеми були закладені вже першим нормативним актом у цій сфері — Указом Президента України «Про Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні» [18], де організаційною формою кредитних спілок було обрано не кооператив, як це прийнято в усьому світі, а громадську організацію. Цим був гарантований їхній неприбутковий статус, але одночасно така організаційна форма зумовила їхній безконтрольний і хаотичний розвиток і створила підстави для нехтування кооперативними принципами та різного роду зловживаннями. Відповідно, виникла необхідність запровадження державного регулювання діяльності кредитних спілок [8, с. 5; 4, с. 126].

Наприкінці 2001 року був ухвалений Закон України «Про кредитні спілки», який у формулюванні сутності цих організацій містить лише згадку про кооперативні засади, а також однозначно утверджує їхній статус як фінансових установ, що мають право на надання певних фінансових послуг [17]. Отже, фактично відбулося вихолощення їхнього статусу як фінансових кооперативів, одночасно в умовах членства у КС були закладені передумови його формалізації: ознакою можливого членства в законі названо не лише спільне місце роботи чи навчання, належність до певної професійної, громадської або релігійної організації, проживання в одному селі або селищі, що передбачало існування особистих контактів між людьми, а й проживання в одному місті, районі, області. Останнє не відповідало міжнародним кооперативним принципам, що передбачають належність принаймні більшої частини членів КС до певного соціально активного середовища, як-то селяни і фермери, трудові колективи, громадські організації і профспілки, приватні підприємці, військовослужбовці тощо [8, с. 5]. Саме завдяки

локалізації діяльності кредитних кооперативів в історичному минулому забезпечувалися їхня стабільність і безпека. Таким чином, завдяки ухваленим законодавчим положенням організаційні основи кредитних спілок «розвивалися», що в подальшому створило умови виникнення «псевдокредитних» спілок, які фактично працювали на отримання прибутку, створювали «фінансові піраміди», не турбуючись про економічну безпеку ні своїх членів, ні самої спілки [3, с. 174—175].

З 2015 року, внаслідок ухвалення змін до Податкового кодексу України, кредитні спілки фактично втратили свій неприбутковий статус, що зафіксований у Законі України «Про кредитні спілки», і економічним наслідком якого було їх звільнення від сплати податку на прибуток. Змінами до Податкового кодексу була введена така ознака неприбутковості організації, як наявність в її установчих документах заборони розподілу отриманих доходів (прибутків) або їхньої частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб [19]. Одночасно аргументацією на користь доведення неприбутковості кредитних спілок стала характеристика їх вищезазначеним законом як фінансових установ, винятковим видом діяльності яких є надання фінансових послуг [17], і визначення Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансової послуги як операції з фінансовими активами з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [20]. Таким чином, кредитні спілки фактично потрапили у «правову пастку», яка знизила рівень їхньої економічної безпеки, оскільки відбувається вплив частини прибутку шляхом сплати податку. На даний час лише одна кредитна спілка — КС «Кредит-Союз» — внесена до державного Реєстру неприбуткових установ та організацій. Розв'язати цю проблему можливо лише шляхом подальшого вдосконалення відповідного законодавства на основі глибокого розуміння кооперативної природи кредитних спілок і фінансового механізму їхньої діяльності.

Вагомі аргументи щодо цих питань надають автори статті [7], які коротко можна звести до такого:

- кредитна спілка, насамперед, є кредитним кооперативом;
- принцип тотожності власників і клієнтів кооперативу зумовлює прагнення не до отримання прибутку, а до максимального задоволення потреб своїх членів і здешевлення послуг;
- перевищення доходів над витратами є не метою діяльності, а наслідком неможливості точного попереднього встановлення плати за послуги на рівні собівартості;
- плата членами — власниками кооперативу за його послуги не може вважатись доходом кооперати-

ву, а за своєю економічною природою більш схожа на цільове фінансування;

- кооперативні виплати (які суперечать, на думку законодавця, ознаці неприбутковості. — С. Є.) здійснюються щорічно пропорційно обсягам користування послугами й фактично є поверненням членам — клієнтам кооперативу переплачених понад собівартість коштів, що гарантує поєднання приватних і колективних інтересів [7, с. 121—122].

Вищезазначені положення, на нашу думку, можна розглядати як сучасне трактування щодо кредитних кооперативів висновків видатного теоретика кооперації М. І. Туган-Барановського про те, що «дохід кооперативного підприємства принципово глибоко відрізняється від капіталістичного прибутку» [21, с. 87; с. 75—87].

Слід зазначити, що американські науковці R. M. Feinberg і D. Meade у своєму недавньому дослідженні вигід звільнення кредитних спілок від оподаткування, яке існує з 1935 року, для споживачів, бізнесу та економіки держави підрахували, що його скасування, зважаючи на масштаби цього сектору у США, коштуватиме федеральному урядові протягом наступного десятиріччя 38 млрд доларів втраченого податку на прибуток, одночасно ВВП може скоротитися на 142 млрд доларів, а 883,0 тис. робочих місць буде втрачено [22, с. 1].

Отже, намагаючись надати новий поштовх розвитку кредитної кооперації в нашій країні й зміцнити рівень фінансової стійкості й економічної безпеки кредитних спілок, варто, у тому числі, враховувати зарубіжний досвід і застосовувати його кращі практики.

Зокрема, на думку авторів статті [7, с. 124], кредитні спілки у США стали настільки потужними, якими вони є нині, завдяки існуванню окремого регулятора — Національної адміністрації кредитних спілок (NCUA), незалежної федеральної агенції, яка реалізує систему регулювання і нагляду з урахуванням кооперативної природи КС.

Одночасно економічна безпека кредитних спілок перебуває під впливом і внутрішніх загроз, що генеруються їхнім функціонуванням, з одного боку, як організацій, хоч і створених у формі кооперативу, а з другого — як фінансових посередників.

Цікаві міркування щодо першого джерела загроз містяться у статті Л. Бабидорич [23], яка досліджує відносини усередині кредитної спілки на основі теорій агентських відносин, оптимального контракту, опортуністичної поведінки та інших положень неінституціоналізму.

Найбільш негативним проявом потенційних суперечностей авторка вважає зловмисну поведінку менеджерів, насамперед вищого рівня, результатом якої є створення псевдокредитних спілок або так званих «фінансових пірамід» [23, с. 96].

Деякі ознаки наявності зловживань у кредитних спілках та їхньої «схемної» діяльності визначені авторами монографії [3]:

- пропозиція потенційним вкладникам суттєво (на 15—20 п. п.) вищих відсоткових ставок за депозитами, ніж, у середньому, існують у банках;
- суттєве перевищення ставок за депозитами ставок кредитування;
- приховування інформації про фінансові зобов'язання кредитної спілки;
- надзвичайна ліберальність щодо видачі кредитів;
- активна реклама, побудована за принципом «приведи двох і отримаєш переваги» [3, с. 176—177].

Щодо загроз економічній безпеці вітчизняних кредитних спілок, що впливають з їхнього становища як фінансових посередників, то тут, насамперед, слід зазначити загрозу бути використаними з метою відмивання злочинних доходів і фінансування

тероризму. Утім, за результатами проведення 2019 року національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, був зроблений висновок про низький рівень ризику в цьому секторі фінансового ринку [24].

Такий висновок ґрунтувався на особливій природі кредитних спілок, де існує тотожність клієнтів і власників-бенефіціарів, вузькому спектрі дозволених фінансових операцій, а також незначних масштабах діяльності КС.

Кількість кредитних спілок, починаючи з періоду світової фінансової кризи, постійно знижується, і на середину 2021 року вона становила 308 спілок (табл. 1), при цьому статистичні показники відображають діяльність лише 211 з них. Інші, переважно, — на непідконтрольних Україні територіях і вже втратили ліцензії, але формально залишаються в реєстрі фінансових установ.

Таблиця 1

Основні показники діяльності кредитних спілок в Україні за період 2016—2021 років

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	06.2021
Кількість КС, од.	462	378	358	337	322	308
Кількість членів КС, тис. осіб	642,9	564,1	479,0	456,9	428,0	385,1
Капітал, млн грн	1 044,4	1 062,5	977,1	1 081,6	670,3	1 016,2
Внески членів КС на депозитні рахунки, млн грн	831,8	937,0	1 045,7	1 208,6	1 428,7	1 188,4
Активи, млн грн	2 032,5	2 169,8	2 218,4	2 502,5	2 317,0	2 394,1
Кредити, надані членам КС, млн грн	1 799,5	1 902,3	2 018,0	2 283,2	2 378,3	2 173,3
Заборгованість за простроченими кредитами, наданими членам КС і кредитним спілкам, млн грн	368,7	345,8	352,2	334,0	787,1	472,1
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), за період, млн грн	115,9	117,9	113,8	108,3	-382,5	26,6

Примітка. Складено за [25].

Скорочення кількості КС (із 829 на кінець 2008 року), на нашу думку, може свідчити про певне «очищення» цього сегмента ринку фінансових послуг від так званих псевдокредитних спілок, які, формально використовуючи кооперативні механізми (залучення нових членів, сплата ними невеликих вступних та обов'язкових внесків), фактично працювали як фінансові компанії з надання споживчих кредитів. Багато з них припинили свою діяльність, так і не розрахувавшись за своїми зобов'язаннями, чим суттєво підірвали довіру до ідеї фінансової взаємодопомоги. Поступово ліквідуються кредитні спілки, які мають безнадійні кредити у своєму кредитному портфелі, не виконують фінансових нормативів діяльності, тобто ті, де втрачений (або і не був встановлений) контроль членів спілки за роботою правління, реалізацією кредитної політики, формуванням капіталу, розподілом фінансових результатів.

Безперечно, на ринку повинні залишитися кредитні спілки, в основу діяльності яких реально покладені принципи фінансової взаємодопомоги і взаємної

відповідальності, що слугує запорукою мінімізації внутрішніх загроз їхній безпеці.

Варто зазначити, що значний непокритий збиток у сумі 382,5 млн грн за 2020 рік пояснюється зниженням доходів та погіршенням стану кредитних портфелів кредитних спілок, зокрема внаслідок запровадження карантину. Саме кредитні спілки виявилися найбільш вразливими до карантинних обмежень, про що йшлося раніше. Замороження діяльності багатьох суб'єктів малого та мікропідприємництва, яким КС мають право надавати кредити, суттєво вплинуло на їхню платоспроможність. Далося взнаки навіть зниження активності осіб старшого віку, які становлять значну частину членів кредитних спілок.

Відповідно до зменшення кількості КС, за останні п'ять років зменшилася і кількість їхніх членів майже в 1,7 раза. Показовою є динаміка кількості активних членів КС, тобто тих, хто вносить кошти або отримує кредити (табл. 2): цей показник також має тенденцію до зниження. Хоча, на наш погляд, коректніше було б розраховувати його з урахуванням і членів

кредитних спілок, які мають додаткові пайові внески, оскільки більш як третина із загальної кількості КС, що подали звітність, не залучають депозитних вкладів

(відсутні відповідні ліцензії). Проте раніше за 2020 рік таких даних немає, тож розрахувати показник активності неможливо.

Таблиця 2

Динаміка кількості активних членів кредитних спілок за 2016—2021 роки

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	06.2021
Кількість членів КС, тис. осіб	642,9	564,1	479,0	456,9	428,0	385,1
Кількість членів КС, які мають внески на депозитних рахунках, тис. осіб	41,1	21,7	17,6	20,9	19,7	15,5
Кількість членів КС, які мають заборгованість за кредитами, тис. осіб	162,2	134,3	118,1	115,0	97,2	89,0
Частка активних членів КС, %	31,6	27,7	28,3	29,7	27,3	27,1
Кількість членів КС, які мають додаткові пайові внески, тис. осіб	...	...	...	...	50,7	48,0

Примітка. Складено за [25].

Зменшення кількості членів КС, а особливо їхніх активних членів, є, серед інших факторів, наслідком неповного виконання однієї з основоположних умов об'єднання людей у кредитний кооператив — отримання більше вигідних умов кредитування, ніж це пропонують інші фінансові установи.

Так, 2019 року діапазон середньозважених відсоткових ставок за кредитами був достатньо широким: майже половина КС надавала кредити своїм членам під 30—50 відсотків річних, а третина спілок — у межах 40—50 відсотків річних [25]. Утім зрозуміло, що неможливість отримати кредит у банку під середню ставку в 30—35 відсотків річних означає для більшості фізичних осіб потребу звертатися до ломбардів або фінансових компаній, де реальні відсоткові ставки становлять від 200 до 500 відсотків річних. Отже, в умовах вітчизняного фінансового ринку залишається

актуальним питання задоволення на кооперативних засадах фінансових потреб позичальників із недостатнім рівнем кредитоспроможності. Така роль кредитних спілок підтверджується і дослідженням L. Mook, J. Maiorano та J. Quarter [26, с. 825—826], які роблять висновок про те, що філійна мережа КС у кількох проаналізованих ними американських штатах у місцевостях, де домогосподарства мають низький або середній медіанний дохід, є більш щільною, ніж мережа банківських відділень.

Про певні позитивні тенденції у функціонуванні кредитних спілок і, відповідно, зміцнення рівня їхньої економічної безпеки свідчить досягнення станом на 01.07.2021 обсягом їхнього капіталу рівня 2016 року (рис. 1) і відновлення обсягу активів після суттєвих збитків, отриманих 2020-го, з перспективою покриття цих збитків за рахунок прибуткової діяльності.

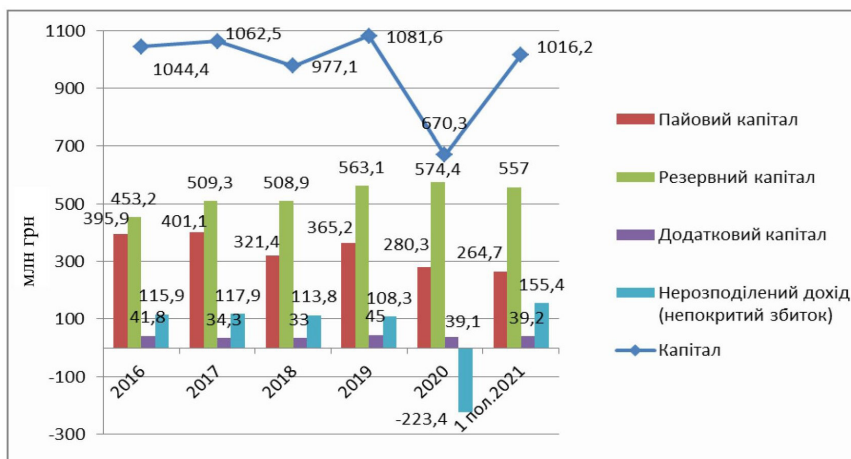

Рис. 1. Динаміка обсягу капіталу кредитних спілок і його складових за 2016—2021 роки

Примітка. Побудовано за [25].

У структурі капіталу КС власний капітал, який здатен поглинати збитки і який складається з резервного капіталу та нерозподіленого прибутку, становить 70 % і демонструє нестійку тенденцію до зростання.

Одночасно з початку 2021 року вдвічі, до чотирьох, зменшилася кількість КС, що не виконували мінімальні вимоги до платоспроможності, але серед них переважають установи, які не залучають депозити.

Щодо активів кредитних спілок, то 90 і більше відсотків з них становить кредитний портфель, при цьому ознакою 2020 року стало суттєве зростання обсягів простроченої заборгованості за кредитами і поява заборгованості за несплаченими відсотками, що пояснюється особливостями роботи КС під час карантину (рис. 2). За даними їхньої звітності, частка кредитів,

прострочених більш як на 90 днів, за 2020 рік зростає до 27 %, для виданих на бізнес-потреби кредитів цей показник був ще вищим — 54 %. Тому наприкінці року кредитні спілки помітно збільшили обсяги відрахувань у резерви під кредитні збитки [27]. Утім, уже на середину 2021 року показники простроченої заборгованості демонструють тенденцію до зниження.

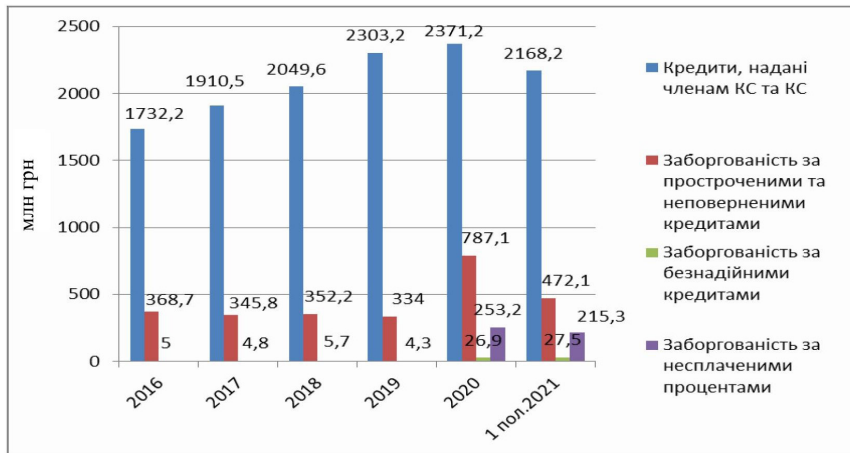

Рис. 2. Динаміка обсягів кредитного портфеля кредитних спілок і простроченої й безнадійної заборгованості за 2016—2021 роки

Примітка. Побудовано за [25].

Зниженню загроз економічній безпеці кредитних спілок у найближчому майбутньому сприятиме запровадження Національним банком України ризик-орієнтованого підходу в нагляді за цим сектором фінансового ринку. При цьому буде враховуватися рівень суспільної важливості окремих кредитних спілок (визначається за їхніми розмірами — обсяг активів, обсяг внесків, кількість членів, наявність відокремлених підрозділів) та рівень їхньої платоспроможності [28], що відображає вразливість кредитних спілок до загроз їхній економічній безпеці.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що кредитні спілки, попри серйозні проблеми сучасного розвитку, вже стали невід'ємним елементом фінансового сектору України. Ті з них, які реально дотримуються кооперативних принципів організації і функціонування, мають свою ринкову нішу й, на нашу думку, здатні відновити потенціал розвитку.

Економічна безпека кредитних спілок визначається захищеністю їхніх економічних інтересів, що

полягають у найбільш повному задоволенні фінансових потреб своїх членів-власників. Гарантувати кредитним спілкам такий стан можливо, насамперед, на шляху вдосконалення нормативно-правових засад їхньої діяльності, які мають всеохоплююче відображати кооперативну природу цих інституцій. Утім, проект нового закону про кредитні спілки продовжує трактувати їх як фінансові установи, а не кредитні кооперативи, відповідно, їхній неприбутковий статус лише декларується.

Подальші дослідження економічної безпеки кредитних кооперативів варто спрямувати в напрямках, які не знайшли ще належного теоретичного і практичного вирішення, зокрема щодо необхідності запровадження та механізму реалізації гарантування (страхування) вкладів у кредитних спілках; повноцінного функціонування централізованої системи підтримки їхньої ліквідності; подальшого вдосконалення рейтингової оцінки їхнього фінансового стану з акцентом на забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки.

Література

1. Гончаренко В. В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи. Міжнародний досвід та українська практика. Київ : Наукова думка, 1997. 240 с.
2. Гончаренко В. В., Клишко О. Л., Пожар А. А. Вплив світової економічної кризи на діяльність кредитних спілок України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 4. Т. 4. С. 141—144.
3. Пойда-Носик Н. Н., Бачо Р. Й., Щербан М. Д. Регіональний розвиток кредитної кооперації в Україні : монографія. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. 240 с.

4. Klimentenko V., Sokolova A., Hasii O. Status and prospects for the development of credit unions in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. Vol. 15. Is. 4. P. 124—133.
5. Луцишин О. О. Забезпечення фінансової стійкості та надійності кредитних спілок в Україні. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 1. С. 174—188.
6. Луцишин О. О. Прагматизм формування системи кредитної кооперації в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 9. С. 22—27.
7. Гончаренко В. В., Пантелеймоненко А. О., Гончаренко Д. В. Особливості фінансового менеджменту у кредитних спілках: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Економічні науки*. 2018. № 2 (87). С. 120—128.
8. Пожар А. А. Економічні та організаційні особливості розвитку кредитної кооперації в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Полтава, 2007. 19 с.
9. Пожар А. А. Кредитно-кооперативний сектор економіки європейських країн : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2013. 269 с.
10. Стоянов Г. С. Моделі системного формату розвитку кредитних спілок. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 332—339.
11. Zachosova N., Babina N., Zanora V. Research and methodological framework for managing the economic security of financial intermediaries in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2018. Vol. 13. Is. 4. P. 119—130.
12. Федорущенко Б. В., Барановський О. І. Формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 5 (40). С. 16—27.
13. Гавловська Н. І., Рудніченко Є. М. Вплив інституціонального середовища на економічну безпеку фінансових установ. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 5. С. 199—202.
14. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія. Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А. 2016. 375 с.
15. Momot T., Rodchenko S. Assessment of financial security of banks in conditions of macroeconomic instability. *Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries*. 2019. № 3 (9). P. 34—43.
16. Тахтай О. В. Кредитні спілки: історія виникнення та сучасний розвиток. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4 (101). С. 110—118.
17. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 року № 2908-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 15. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14#Text>.
18. Про Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні : Указ Президента України від 20 вересня 1993 року № 377/93. *Законодавство України*. 1993. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377/93#Text>.
19. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13—14, 15—16, 17. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
20. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.
21. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации. Москва : Экономика, 1989. 496 с.
22. Feinberg R. M., Meade D. Economic Benefits of the Credit Union Tax Exemption to Consumers, Businesses, and the U.S. Economy / National Association of Federally-Insured Credit Unions. 2017. January. 15 p.
23. Бабидорич Л. І. Кредитна спілка як особливий вид економічної організації. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2014. Т. 19. Вип. 2/5. С. 94—97.
24. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму / Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2019. 245 с.
25. Показники діяльності кредитних спілок / Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6>.
26. Mook L., Maiorano J., Quarter J. Credit Unions: Market Niche or Market Accommodation? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2015. Vol. 44 (4). P. 814—831.
27. Огляд небанківського фінансового сектору / Національний банк України. 2021. Квітень. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-kviten-2021-roku>.
28. Майбутнє регулювання кредитних спілок. Біла книга / Національний банк України. Київ, 2020. 26 с.

References

1. Honcharenko, V. V. (1997). *Kredytni spilky yak finansovi kooperatyvy. Mizhnarodnyi dosvid ta ukrainska praktyka [Credit unions as financial cooperatives. International experience and Ukrainian practice]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

2. Honcharenko, V. V., Klymko, O. L., & Pozhar, A. A. (2010). Vplyv svitovoi ekonomichnoi kryzy na diialnist kredytnykh spilok Ukrainy [The impact of the global economic crisis on the activities of credit unions of Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu — Bulletin of Khmelnytsky National University*, 4 (4), 141—144 [in Ukrainian].
3. Poida-Nosyk, N. N., Bacho, R. Y., & Shcherban, M. D. (2016). *Rehionalnyi rozvytok kredytnoi kooperatsii v Ukraini [Regional development of credit cooperation in Ukraine]*. Uzhhorod: Vyd-vo UzhNU «Hoverla» [in Ukrainian].
4. Klimenko, V., Sokolova, A., & Hasii, O. (2017). Status and prospects for the development of credit unions in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 15 (4), 124—133.
5. Lutsyshyn, O. O. (2014). Zabezpechennia finansovoi stiiikosti ta nadiinosti kredytnykh spilok v Ukraini [Ensuring financial stability and reliability of credit unions in Ukraine]. *Svit finansiv — The world of finance*, 1, 174—188 [in Ukrainian].
6. Lutsyshyn, O. O. (2013). Prahmatyzm formuvannia systemy kredytnoi kooperatsii v Ukraini [Pragmatism in the formation of the system of credit cooperation in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnogo banku Ukrainy — Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 9, 22—27 [in Ukrainian].
7. Honcharenko, V. V., Panteleimonenko, A. O., & Honcharenko, D. V. (2018). Osoblyvosti finansovoho menedzhmentu u kredytnykh spilkakh: teoretychni aspekty [Features of financial management in credit unions: theoretical aspects]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Ekonomichni nauky — Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Economic sciences*, 2 (87), 120—128 [in Ukrainian].
8. Pozhar, A. A. (2007). Ekonomichni ta orhanizatsiini osoblyvosti rozvytku kredytnoi kooperatsii v Ukraini [Economic and organizational features of credit cooperation development in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Poltava [in Ukrainian].
9. Pozhar, A. A. (2013). *Kredytno-kooperatyvnyi sektor ekonomiky yevropeiskykh krain [Credit-cooperative sector of the economy of European countries]*. Poltava: PUET [in Ukrainian].
10. Stoianov, H. S. (2014). Modeli systemnoho formatu rozvytku kredytnykh spilok [Models of the system format of credit unions development]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy — Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, 24.1, 332—339 [in Ukrainian].
11. Zachosova, N., Babina, N., & Zanora, V. (2018). Research and methodological framework for managing the economic security of financial intermediaries in Ukraine. *Banks and Bank Systems*, 13 (4), 119—130.
12. Fedorushchenko, B. V., & Baranovskiy, O. I. (2021). Formuvannia systemy zabezpechennia finansovoi bezpeky bankivskoho sektoru [Formation of a system for ensuring the financial security of the banking sector]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky — Financial and credit activities: problems of theory and practice*, 5 (40), 16—27 [in Ukrainian].
13. Havlovska, N. I., & Rudnichenko, Ye. M. (2017). Vplyv instytutsionalnogo seredovyshcha na ekonomichnu bezpeku finansovykh ustanov [The impact of the institutional environment on the economic security of financial institutions]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. Ekonomichni nauky — Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*, 5, 199—202 [in Ukrainian].
14. Zachosova, N. V. (2016). *Formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky finansovykh ustanov [Formation of the system of economic security of financial institutions]*. Cherkasy: PP Chabanenko Yu. A. [in Ukrainian].
15. Momot, T., & Rodchenko, S. (2019). Assessment of financial security of banks in conditions of macroeconomic instability. *Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries*, 3 (9), 34—43.
16. Takhtai, O. V. (2016). Kredytni spilky: istoriia vynykennia ta suchasnyi rozvytok [Credit unions: history of origin and modern development]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav — Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 4 (101), 110—118 [in Ukrainian].
17. Verkhovna Rada Ukrainy. (2002). Pro kredytni spilky: Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 2001 roku № 2908-III [On Credit Unions: Law of Ukraine of December 20, 2001 № 2908-III]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 15. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14#Text> [in Ukrainian].
18. Verkhovna Rada Ukrainy. (1993). Pro Tymchasove polozhennia pro kredytni spilky v Ukraini : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20 veresnia 1993 roku № 377/93 [On the Provisional Regulations on Credit Unions in Ukraine: Decree of the President of Ukraine of September 20, 1993 № 377/93]. *Zakonodavstvo Ukrainy — Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377/93#Text> [in Ukrainian].
19. Verkhovna Rada Ukrainy. (2011). Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 roku № 2755-VI [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine of December 2, 2010 № 2755-VI]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13—14, 15—16, 17. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].
20. Verkhovna Rada Ukrainy. (2002). Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh: Zakon Ukrainy vid 12 lypnia 2001 roku № 2664-III [On Financial Services and State Regulation

- of Financial Services Markets: Law of Ukraine of July 12, 2001 № 2664-III]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> [in Ukrainian].
21. Tugan-Baranovskij, M. I. (1989). *Social'nye osnovy kooperacii [Social foundations of cooperation]*. Moscow: Ekonomika [in Russian].
  22. Feinberg, R. M., & Meade, D. (2017). Economic Benefits of the Credit Union Tax Exemption to Consumers, Businesses, and the U.S. Economy. National Association of Federally-Insured Credit Unions.
  23. Babydorych, L. I. (2014). Kredytna spilka yak osoblyvyi vyd ekonomichnoi orhanizatsii [Credit union as a special kind of economic organization]. *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova — Bulletin of ONU named after I. I. Mechnikov*, 19 (2/5), 94—97 [in Ukrainian].
  24. Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy. (2019). *Zvit pro provedennia natsionalnoi otsinky ryzykiv u sferi zapobihannia ta protydii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, ta finansuvanniu teroryzmu [Report on the national risk assessment in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing]*. Kyiv [in Ukrainian].
  25. Natsionalnyi bank Ukrainy. (2021). *Pokaznyky diialnosti kredytnykh spilok [Performance indicators of credit unions]*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6> [in Ukrainian].
  26. Mook, L., Maiorano, J., & Quarter, J. (2015). Credit Unions: Market Niche or Market Accommodation? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 44 (4), 814—831.
  27. Natsionalnyi bank Ukrainy (2021, April). *Ohliad nebankivskoho finansovoho sektora. [Review of the non-banking financial sector. April 2021]*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-kviten-2021-roku> [in Ukrainian].
  28. Natsionalnyi bank Ukrainy. (2020). *Maibutnie rehuliuвання kredytnykh spilok. Bila knyha [Future regulation of credit unions. White book]*. Kyiv [in Ukrainian].